

મહાદેવ દેસાઈ સમાજસેવા મહાવિદ્યાલય
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ : અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૪

અભ્યાસકાર્ય : અનુપારંગત (M.Phil.)
ઇતિહાસ

(શૈક્ષણિક વર્ષ જુલાઈ-૨૦૧૦થી અમલમાં)

અભ્યાસક્રમ વિકાસ એકમ
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ : અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૪

મહાદેવ દેસાઈ સમાજસેવા મહાવિદ્યાલય
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ : અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૪

અભ્યાસકાર્ય : અનુપારંગત : ઇતિહાસ

અભ્યાસકાર્ય ક્રમાંક	અભ્યાસકાર્ય – શીર્ષક	કુલ ગુણ
૧.	સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર અને આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ	૧૦૦
૨.	સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનું ઉપયોજન	૫૦
૩.	સંબંધિત વિષયક્ષેત્રમાં સૈદ્ધાંતિક તેમ જ પૂર્વે થયેલાં સંશોધનો વિષયક સાહિત્ય વિહંગાવલોકન	૫૦
૪.	વિષય સંબંધિત પ્રશ્નપત્ર : સાંસ્થાનિક ભારતમાં ખેડૂત અને જનજાતીય આંદોલનો (ઈ.સ. ૧૭૫૭ – ૧૯૪૭)	૧૦૦
૫.	સમૂહજીવન A થી C ગ્રેડ મેળવવાનો રહેશે. D ગ્રેડ મેળવનાર વાર્ષિક પરીક્ષામાં બેસી શકશે નહીં.	
	કુલ ગુણ	૩૦૦

અનુપારંગત : ઇતિહાસ
સત્ર-૧ : અભ્યાસકાર્ય – ૧

સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર અને આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ

કુલ ગુણ : ૧૦૦

કુલ કલાક : ૬૦

શૈક્ષણિક હેતુઓ :

૧. ઇતિહાસ – સંશોધનનું મહત્ત્વ સમજાવવું.
૨. સંશોધનના વિભિન્ન પ્રકારો, પદ્ધતિઓ અને ઉપકરણોનો પરિચય આપવો.
૩. ઇતિહાસ – સંશોધનનાં વિભિન્ન સોપાનોનો પરિચય આપવો.
૪. સંશોધન – અહેવાલના સામાન્ય પરિરૂપ અંગે સમજૂતી આપવી.
૫. સંશોધનમાં આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ તથા કમ્પ્યુટરના વિનિયોગ અંગે સમજૂતી આપવી.

એકમ – ૧ : સંશોધન અને ઇતિહાસ

૧. સંશોધનની વિભાવના અને પ્રકારો
૨. સંશોધનમાં નીતિ – આચારસંહિતા
૩. ઇતિહાસ – સંશોધનનો અર્થ અને તેનું મહત્ત્વ
૪. ઇતિહાસ – સંશોધનનાં ક્ષેત્રો
૫. ઇતિહાસ – સંશોધનનાં માહિતીસ્રોતો : પ્રકારો અને ઉપયોગ
૬. ઇતિહાસ – સંશોધક માટેના આવશ્યક ગુણો/કૌશલ્યો

એકમ – ૨ : ઇતિહાસ – સંશોધનનું આયોજન

૧. ઇતિહાસ – સંશોધનનાં સોપાનો
૨. સંબંધિત સાહિત્યની સમીક્ષા : અર્થ, મહત્ત્વ અને કાર્યપદ્ધતિ
૩. સંશોધન – સમસ્યાની પસંદગી અને વ્યાખ્યા
૪. ઉત્કલ્પનાની રચના અને પ્રકારો
૫. સંશોધન – દરખાસ્તની તૈયારી

એકમ – ૩ : પદ્ધતિઓ, માહિતી વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

૧. સંશોધનની પદ્ધતિઓ : એક વિહંગાવલોકન
૨. સંશોધનનાં ઉપકરણો : એક વિહંગાવલોકન
૩. ઇતિહાસ – સંશોધનમાં ઉપયોગી પદ્ધતિઓ અને ઉપકરણો
 ૧. પુરાતાત્વિક પદ્ધતિ
 ૨. મૌખિક પદ્ધતિ
 ૩. વિષયવસ્તુ વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
 ૪. ગ્રંથાલય પદ્ધતિ
 ૫. દસ્તાવેજી પદ્ધતિ
૪. આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ :
 ૧. માહિતીનું સંજીકરણ
 ૨. માહિતીનું વર્ગીકરણ
 ૩. માહિતીનું કોષ્ટકીકરણ
 ૪. મધ્યવર્તી સ્થિતિનાં માપો :
 ૧. મધ્યક
 ૨. મધ્યસ્થ
 ૩. બહુલક
૫. ઐતિહાસિક માહિતીની તારવણી અને અર્થઘટન

એકમ – ૪ : માહિતીકેન્દ્રો, કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ અને સંશોધન અહેવાલલેખન

૧. ઇતિહાસ સંશોધનમાં ઉપયોગી દફતરભંડારો, સંગ્રહાલયો અને ગ્રંથાલયો :
 ૧. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અભિલેખાગાર, મુંબઈ
 ૨. ગુજરાત રાજ્ય ગ્રંથાલય, ગાંધીનગર
 ૩. ઇન્સડોક, નવી દિલ્હી
 ૪. નહેરુ સ્મારક સંગ્રહાલય અને ગ્રંથાલય
૨. સંશોધનનાં વિભિન્ન સોપાનોમાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ
૩. સંશોધન અહેવાલલેખન :
 ૧. લેખનશૈલીનો પરિચય : APA
 ૨. સંશોધન અહેવાલનું સામાન્ય પરિરૂપ : શીર્ષક, અનુક્રમણિકા, પ્રસ્તાવના, નિવેદન, પ્રકરણોની રચના, પાદનોંધો, પરિશિષ્ટો, સારણીઓ, તસવીરો, આલેખો, અવતરણો, સંદર્ભો, વાડમયસૂચિ અને વિષયસૂચિ, સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો

સંદર્ભ

ગુજરાતી :

૧. ઉચાટ, દિનેશચંદ્ર એ. : શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર, દિનેશચંદ્ર ઉચાટ, રાજકોટ, ૨૦૦૯.
૨. જોષી, હ. ઓ. : સંશોધન અહેવાલની લેખનભૂલો, આશુતોષ પ્રકાશન, રાજકોટ, ૧૯૮૫.
૩. દેસાઈ, એચ. જી. અને દેસાઈ, કે. જી. : સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ, યુનિવર્સિટી ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ, ૧૯૯૭.
૪. દેસાઈ, હરિભાઈ : સંશોધન અહેવાલ.
૫. ધારૈયા, રમણલાલ ક. : ઐતિહાસિક પદ્ધતિ, સી. જમનાદાસની કંપની, અમદાવાદ, ૧૯૯૨.
૬. પરીખ, રસિકલાલ : ઇતિહાસ : સ્વરૂપ અને પદ્ધતિ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ.
૭. શાહ, એ. જી : સંશોધન પદ્ધતિ
૮. શાહ, વિમળ : સંશોધન અહેવાલલેખન.
૯. શાહ, વિમળ : સંશોધન ડિઝાઇન.

હિન્દી :

૧. શર્મા, વીરેન્દ્ર પ્રકાશ : રિસર્ચ મેથડોલોજી, પંચશીલ પ્રકાશન, જયપુર, ૨૦૦૧.
૨. શર્મા, રામગોપાલ : અનુસંધાન : સ્વરૂપ એવં પ્રવિધિ.

English:

1. Bajaj, Satish K. : Research Methodology in History, Anmol Publication, New Delhi, 1998.
2. Budhdha Prakash : The Modern Approach to History, University Publication, Delhi, 1963.
3. Chitnis, K. N. : Research Methodology in History, Atlantic Publishers and Distributors, New Delhi, 1990.
4. Floud, Roderick : An Introduction to Quantitative Methods for Historians, Methuen and Co. Ltd. London, 1973.
5. Kuppuram, G. : Methods of Historical Research, Sandeep Prakashan, New Delhi, 2002.
6. Lal, I. : Research in History, Swastick Publishers and Distributors, Delhi, 2008.
7. Marwick, Arthur : The New Nature of History, Palgrave, New York.
8. Shastri, K.A.N. and Ramanna, H. S. : Historical Method in Relations to Indian History, Madras.
9. Sharma, Tej Ram : Research Methodology in History, Concept Publishing Company, New Delhi, 2001.
10. Storey, William : Writing History, O.U.P., 1999.

અનુપારંગત (એમ.ફિલ.) અભ્યાસક્રમ

અભ્યાસકાર્ય – ૨ સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનું ઉપયોજન

કુલ ગુણ : ૫૦

	સૈદ્ધાંતિક કાર્ય	રપ ગુણ
એકમ : ૧	સંશોધનમાં શબ્દ પ્રક્રિયન(Word Processing)નો ઉપયોગ	(૧૦-ગુણ)
	૧.૧ ડોક્યુમેન્ટ ફોર્મેટિંગ એન્ડ ફોર્મેટિંગ : પેરેગ્રાફ, ફોન્ટ, એલાઇમેન્ટ, લાઇન સ્પેસિંગ, પેજ સેટઅપ,	
	૧.૨ એડિટિંગ : કટ, કોપી, પેસ્ટ, ફાઇન્ડ, રીપ્લેસ	
	૧.૩ ઇન્સર્ટ ઓબ્જેક્ટ	
એકમ : ૨	સંશોધનમાં અંક પ્રક્રિયન(Numeric Processing)નો ઉપયોગ	(૧૦-ગુણ)
	૨.૧ ક્રિએટ વર્કશીટ	
	૨.૨ માહિતી વિશ્લેષણ : ડેટા એનાલિસીસ પાર્ક (વર્ણનાત્મક અંકશાસ્ત્રીય ગણતરીઓ, આવૃત્તિ વિતરણ અને કોષ્ટકીકરણ (Tabulation), T- ગુણોત્તર અને એકમાર્ગી વિચરણ વિશ્લેષણ (One Way ANOVA)	
	૨.૩ આલેખાત્મક રજૂઆત : લાઇન, કોલમબાર, પાઇ આલેખની રચના રીતિ	
એકમ : ૩	સંશોધનમાં ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ	(૦૫-ગુણ)
	૩.૧ ઓનલાઇન અને ઓફલાઇન માહિતી શોધની રીતો	
	૩.૨ ઇ-જર્નલ્સ અને ઇ-બુકનો ઉપયોગ	
	૩.૩ કમ્પ્યુટર આધારિત પ્રત્યાયનનો સંશોધનમાં ઉપયોગ (ઇ-મેઇલ)	

પ્રાયોગિક કાર્ય

રપ-ગુણ

૧. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)તૈયાર કરી સૂચવેલ પેજ સેટ અપ કરે.
૨. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)માં સૂચના મુજબ પેરેગ્રાફ, ટાઇટલ, ફોન્ટ અને લાઇન સ્પેસિંગ ફોર્મેટ કરે.

૩. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)માં સૂચના મુજબ કટ, કોપી, પેસ્ટ અને સ્પેલ ચેક કરે.
૪. વર્ક શીટ તૈયાર કરી વર્ણનાત્મક અંકશાસ્ત્રીય ગણતરીઓ કરે. (મધ્યક, મધ્યસ્થ, પ્રમાણવિચલન, વિરૂપતા, કફૂદતા)
૫. વર્ક શીટમાં ડેટા ફીડ કરી તેના આધારે આલેખ રચના કરે.
૬. આલેખ રચનામાં આલેખનો પ્રકાર, આલેખ અને ધરીના શીર્ષક, રંગમાં પરિવર્તન કરે.
૭. Excelની સામગ્રી(વર્ક શીટ, આલેખ)ને Word Documentમાં ઇન્સર્ટ કરે.
૮. પાવર પોઇન્ટનો ઉપયોગ કરી ૧૦ સ્લાઇડવાળું પ્રેઝન્ટેશન તૈયાર કરે.
૯. પોતાની સંશોધન સમસ્યા આધારિત સંબંધિત સાહિત્યની શોધ કરે.
૧૦. E-mail ડ્રાફ્ટ કરે.

નોંધ :- ઉપરોક્ત પ્રાયોગિક કાર્યોમાંથી કોઈપણ બે પ્રાયોગિક કાર્યો કરવાનાં રહેશે.

પ્રશ્નપત્ર:- ૨ સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનું ઉપયોજન

ગુણ - ૫૦

સમય : ૧ કલાક

સૈદ્ધાંતિક કાર્ય

ગુણ - ૨૫

પ્રશ્ન ૧ બહુવિકલ્પ પ્રકારના પ્રશ્નો

ગુણ ૧૦

પ્રશ્ન ૨ ટૂંક જવાબી પ્રશ્નો (સાતમાંથી પાંચ)

ગુણ ૧૦

પ્રશ્ન ૩ નિબંધલક્ષી પ્રશ્નો (બેમાંથી એક)

ગુણ ૫

સમય : ૨ કલાક

પ્રાયોગિક કાર્ય ગુણ - ૨૫

પ્રાયોગિક કાર્ય - ૧

ગુણ - ૧૫

પ્રાયોગિક કાર્ય - ૨

મૌખિક

ગુણ - ૧૦

અનુપારંગત : ઇતિહાસ
સત્ર-૧ : અભ્યાસકાર્ય – ૪(વિષય સંબંધિત પ્રશ્નપત્ર)

સાંસ્થાનિક ભારતમાં ખેડૂત અને જનજાતીય આંદોલનો
(ઈ.સ. ૧૭૫૭ – ૧૯૪૭)

કુલ ગુણ : ૧૦૦

કુલ કલાક : ૬૦

શૈક્ષણિક હેતુઓ :

૧. સાંસ્થાનિક ભારતમાં થયેલા ખેડૂત અને જનજાતીય પ્રતિકારો/આંદોલનોનાં પરિબલો, પ્રકૃતિ અને વિકાસને સમજાવવા.
૨. ગાંધીવિચાર અનુસાર ચાલેલાં આંદોલનોનો પરિચય કરાવવો.
૩. સમાજવાદી વિચારધારાની અસર તળે ચાલેલાં આંદોલનોનો પરિચય કરાવવો.
૪. જનજાતીય આંદોલનો અને દેશી રાજ્યોમાં ચાલેલાં ખેડૂત આંદોલનોનાં પ્રકૃતિ અને વલણો સમજાવવાં.

એકમ – ૧ : વિષયપ્રવેશ

૧. આંદોલનોની સૈદ્ધાંતિક સમજૂતી અને તેના તબક્કાઓ
૨. ખેડૂત અને જનજાતીય આંદોલનોની વિભાવના અને તેના અધ્યયનનું મહત્ત્વ
૩. ભારતીય ખેડૂતવર્ગની પ્રકૃતિ અને જમીનધારણ
૪. સાંસ્થાનિક ભારતમાં ખેડૂત અને જનજાતીય આંદોલનોની ભૂમિકા અને વિભિન્ન પરિબલો
૫. ૧૯મી સદીના કેટલાક નમૂનારૂપ વિદ્રોહો/પ્રતિકારો
 ૧. સાંથાલ વિદ્રોહ (૧૮૫૫-૧૮૫૬)
 ૨. બંગાળમાં ગળીના ખેડૂતોનાં રમખાણો (૧૮૫૯-૧૮૬૨)
 ૩. દખ્ખણનાં રમખાણો (૧૮૭૫)
 ૪. મોપલાઓનો વિદ્રોહ

એકમ – ૨ : રાષ્ટ્રવાદ અને ખેડૂત આંદોલનો

૧. ખેડૂત – સમસ્યાઓ અંગે ભારતીય રાષ્ટ્રીય મહાસભા તથા મહાત્મા ગાંધીજીનાં મંતવ્યો
૨. ચંપારણ સત્યાગ્રહ (૧૯૧૭)

૩. ખેડા સત્યાગ્રહ (૧૯૧૮)
૪. અવધની તાલુકદારી એસ્ટેટમાં ખેડૂત આંદોલન (૧૯૧૭-૧૯૨૨)
૫. બારડોલી સત્યાગ્રહ (૧૯૨૮)

એકમ – ૩ : સમાજવાદી વિચારધારાની અસરો

૧. કોંગ્રેસ સમાજવાદી પાર્ટી : કરાંચી અધિવેશન (૧૯૩૧) અને ખેડૂત – સમસ્યાઓ સંદર્ભે તેની નીતિ
૨. અખિલ ભારતીય કિસાન સભા : સ્થાપના, ઉદ્દેશો અને પ્રવૃત્તિઓ
૩. બિહારમાં બકાસ્ત આંદોલન
૪. બંગાળમાં તેભાગા આંદોલન (૧૯૪૬-૧૯૪૭)
૫. તેલંગાણા આંદોલન (૧૯૪૬-૧૯૫૧)

એકમ – ૪ : જનજાતીય આંદોલનો અને દેશી રાજ્યોમાં ખેડૂત આંદોલનો: પ્રકૃતિ અને વલણો

૧. ખંભાતમાં ખેડૂતોનો વિદ્રોહ (૧૮૯૦)
૨. રાજસ્થાનમાં ખેડૂત આંદોલનો (૨૦મી સદીના પ્રારંભમાં)
૩. કાઠીયાવાડમાં ખેડૂત આંદોલનો (૨૦મી સદીના પ્રારંભમાં)
૪. મુંડા વિદ્રોહ
૫. દક્ષિણ ગુજરાતમાં દેવી આંદોલન
૬. મુંબઈ પ્રાંતમાં વારલી આંદોલન

સંદર્ભ :

ગુજરાતી :

૧. જાની, એસ. વી. : સૌરાષ્ટ્રમાં પ્રજાકીય લડત : ખાખરેચી સત્યાગ્રહ (૧૯૨૯-૩૦), સામિપ્ય, ઓક્ટોબર ૧૯૮૬-માર્ચ ૧૯૮૭.
૨. જોષી, વિદ્યુત : 'કિસાન આંદોલનો', ગુજરાતી વિશ્વકોષ,
૩. દેસાઈ, ઈશ્વરલાલ (સંપા.) : બારડોલી સત્યાગ્રહ.
૪. દેસાઈ, મહાદેવ : બારડોલી સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ
૫. પંડ્યા, રોહિત : સાંસ્થાનિક ભારતનાં કિસાન આંદોલનો (૧૯૫૭-૧૯૪૭)
૬. મહેતા, મકરંદ : સાંસ્થાનિક ભારતનો આર્થિક ઇતિહાસ
૭. શાહ, જયાબહેન : સૌરાષ્ટ્રના સ્વાતંત્ર્ય સૈનિકો અને લડતો.

ଅନୁକ୍ରମ :

1. Bhatia B.M. : Famines In India ,1991.
2. Chandra Bipan : The Rise and Growth of Economic Nationalism in India.
3. Charleworth, Neil : Peasants and Imperial Rule, 1985.
4. Chaudhari, Sukhbir : Peasants and Workers' Movements in India (1905-1929).
5. Dar, Arvind N. : Agrarian Unrest and Socio-Economic Change in Bihar (1900-1980), 1983.
6. Desai, A. R. : Peasants Struggle in India, 1979.
7. Frykenberg : Land Tenure and Peasant in South Asia, New Delhi, 1977.
8. Ghosh, Ambica : Emerging Capitalism in Indian Agriculture, Peoples Pub. House, 1988.
9. Guha, R. : Elementary Aspects of Peasant Insurgency in Colonial India, Delhi, 1983.
10. Hardiman, D. : Feeding the Bania, OUP, Delhi.
11. Hardiman, David : Peasant Nationalists of Gujarat, 1981.
12. Hardiman, David : Peasant Resistance in India (1858-1914), Delhi, 1992.
13. Henningham, Stephen : Peasant Movements in Colonial India, 1982.
14. Jha, J. C. : The Indian National Congress and the Tribals (1920-1947), 1964.
15. Kumar, Kapil :Peasants in Revolt, 1994.
16. Ludden, David :Peasant History in South Asia, Cambridge University Press, 1999.
17. Mehta, Shirin : Peasantry and Nationalism : A study of Bardoli Styagraha.
18. Nadkarni, M.V. : Farmers Movements in India, 1987.
19. Panikkar, K. N.: Against Lord and State, 1992.
20. Prakash, Gyan : The Words of the Rural Laborers in Colonial India, Delhi, 1992.
21. Rao, M.S.: Social Movements in India.
22. Sen, Sunil: Peasant Movements in India, 1982.
23. Singh, Hira : Colonial Hegemony and Popular Resistance, 1998.
24. Stokes, E. The Peasants and the Raj :Studies in Agrarian Society and Peasant Rebellion in Colonial India, 1978.
25. Wolf, Eric A. : Peasant Wars of the Twentieth Century, 1971.